

Regeringen, Finansdepartementet
fi.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande gällande justerad beräkning av administration i kostnadsutjämningen för kommuner och regioner Svar senast 2026-02-04

Er beteckning: Fi2025/02010

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Kronobergs län har tagit del av remissen gällande justerad beräkning av administration i kostnadsutjämningen för kommuner och regioner. Länsstyrelsen avråder från att använda invånardistans som beräkningsgrund för kostnadsutjämning och förordar att principer används som lagts fram av utjämningskommittén (SOU 2024:50). Länsstyrelsen ser hellre en fördelningsmodell som minskar tröskeleffekter genom att undvika skarpa gränser i innevånarantal. Länsstyrelsen avråder från att använda utjämningsystemet som verktyg för att driva fram kommunsammanslagningar, men bekräftar behoven av fortsatta strukturförändringar i kommunsektorn.

Yttrande

Detta yttrande utgår från två grundläggande antaganden för remissen. Dels gäller det regeringens val att behålla och utveckla invånardistans som grund för beräkning av övergripande administration i kostnadsutjämningen mellan kommuner. Dels gäller det antagandet att utformningen av kostnadsutjämningen för övergripande administration kommer leda till att kommuner väljer att slå samman.

Invånardistans som bas för fördelning

"Tillägg för administration inom kostnadsutjämningen för kommuner ska även i fortsättningen beräknas genom en indelning av kommunerna i grupper utifrån folkmängd och invånardistans, men gränserna för indelning i grupper ska ändras och ersättningsbeloppen ska justeras utifrån de genomsnittliga kostnaderna för de nya

grupperna Förslaget innebär bland annat att den lägsta gränsen för folkmängd ska höjas från 8 000 till 10 000 invånare och att ytterligare en gräns för invånardistans om 700 meter ska införas.” Länsstyrelsen ser hellre en fördelningsmodell som minskar tröskeleffekter genom att undvika skarpa gränser i innevånarantal.

Måttet invånardistans är ett mått på befolkningstäthet i ett område beräknat efter genomsnittligt fysiskt avstånd mellan invånare. Det har för och nackdelar. Regeringen pekar i remissen på måttets styrkor och bedömer att beräkningsmodellen som använts hittills är ändamålsenligt för utjämningen främst genom dess enkelhet men också för att de speglar kommunernas merkostnader för politisk verksamhet och central administration. Länsstyrelsen delar inte regeringens avvägande utan bedömer i stället att Utjämningskommitténs förslag, eller utformningar i kommitténs riktning, kan vara rimligt.

Det finns nackdelar i användande av invånardistans som grund för en fördelningsnyckel. Landsbygdsregioner är glesa på olika sätt. I Smålands inland bor befolkningen väl utspridd i ensamgårdar eller små byar över en stor geografi med någon eller några kilometers mellanrum. I andra delar av landet finns befolkningen centrerad till tätorter, dalsträckor eller liknande i stora och i övrigt mycket glesa områden. Förutsättningarna för att leverera samhällsservice kommer skilja av denna anledning. Måttet invånardistans tar inte höjd för skillnaderna i kommunernas förutsättningar på så sätt.

Länsstyrelsen anser att det är angeläget att bedöma alternativa sätt till beräkningsgrund och helst undvika tröskeleffekter i fördelningen. Utjämningskommittén har till exempel tagit fram ett förslag med hjälp av Lunds universitet för att utveckla en ny gleshetsvariabel som utgår från befolkningens faktiska bosättningsmönster². Syftet har varit att ta fram en variabel som reflekterar de avstånd som måste täckas av olika välfärdstjänster, i stället för att, som i exemplen ovan, enbart ha ett mått över invånarantal per kvadratkilometer eller tätortsgrad. Modellen är dock inte färdigutvecklad. Länsstyrelsen tar därför inte ställning till vilket alternativ som förordas.

¹ Kapitel 5, s 10.

² Betänkande av Utjämningskommittén 2022 SOU 2024:50, del 1, s 298.

<https://www.regeringen.se/contentassets/384c4d51c81a43dea15b7c53bcea3a8e/natt-och-jamnt--likvardighet-och-effektivitet-i-kommunsektorn-sou-202450-del-1.pdf>

Kostnadsutjämnings utformning i förhållande till behovet av strukturreformer inom kommunerna

Länsstyrelsen bekräftar att små kommuner i många fall har utmaningar för att lösa sina uppgifter. Mindre kommuner har oavsett glesboddhet svårighet att klara sina grunduppdrag och det har stora konsekvenser för skolgång, folkhälsa, beredskapsarbete med mera. Det finns sakliga skäl att diskutera kommunsammanslagningar som en av flera reformer för att komma till rätta med dessa problem. Den föreslagna modellen för kostnadsutjämning för verksamhetsövergripande kostnader kommer däremot att slå mot de mindre kommuner som drabbas ekonomiskt negativt i vårt län.

Regeringen uttrycker i förslaget att utformningen för verksamhetsövergripande kostnader inom utjämningsystemet inte får verka mot en fortsatt effektivisering i kommunsektorn.

En konsekvens av (utjämnings-) kommitténs förslag är att de kommuner som är allra minst befolkningsmässigt skulle förlora mer intäkter från kostnadsutjämnningen vid en sammanläggning än om dagens system skulle behållas. Detta riskerar att försämra incitamenten till och försvåra för kommuner att vidta åtgärder för att öka sin förmåga att långsiktigt utföra sitt uppdrag. Det kan mot denna bakgrund finnas skäl att överväga hur modellen för tillägg för administration skulle kunna utformas så att dessa oönskade effekter kan begränsas.³

Det är rimligt att staten har en drivande roll för att rationaliseringen ska fortgå i kommunsektorn. Länsstyrelsen ifrågasätter däremot om strukturen för kostnadsutjämning i denna del kommer ha någon inverkan på kommunstrukturen i sig. Om regeringen efterfrågar kommunsammanslagningar, behöver den frågan drivas på ett helt annat sätt. Ekonomiska incitament kommer i den processen spela roll på marginalen men inte vara avgörande för att strukturen, dvs själva kommunindelningen, ska ändras. Det sannolika utfallet av regeringens förslag är därför att förutsättningarna i de kommuner som missgynnas av förslaget kommer fortsätta att erodera till dess en samlad kommunreform genomförs någon gång i framtiden. Staten behöver ta ansvar för att medborgare får rimliga

³ Justerad beräkning av administration i kostnadsutjämnningen för kommuner, Fi2025-02010, s 11.

förutsättningar var de än bor i landet – men också leda en strukturreform när förutsättningarna finns för det.

Konsekvenser för en hållbar utveckling i länet

Miljömässiga konsekvenser

Remissen har endast indirekt miljömässiga konsekvenser.

Ekonomiska konsekvenser

Det kommunala utjämnningssystemet har stor betydelse för kommunernas ekonomi.

Konsekvenser för social hållbarhet

Kommunernas förmåga att leverera välfärdstjänster varierar över landet. Det har konsekvenser för befolkningen som inte får likvärdiga förutsättningar. Den kommunala kostnadsutjämnningen har i sin helhet stor betydelse för att jämna ut förutsättningarna över landet och genom det ha betydelse för social hållbarhet.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Maria Arnholm med Johan Karlson som föredragande. I den slutliga handläggningen har också Carin Lamme Lind, Länsråd och Stefan Carlsson, Landsbygdsdirektör medverkat.

Kontaktuppgifter till Länsstyrelsen

Kontakta oss via e-post kronoberg@lansstyrelsen.se, postadress Länsstyrelsen i Kronobergs län, 351 86 Växjö, eller ring vår växel 010-223 70 00.

Vår webbadress är lansstyrelsen.se/kronoberg.

Du kan läsa om hur Länsstyrelsen behandlar personuppgifter på Länsstyrelsens webbplats:

www.lansstyrelsen.se/kronoberg/personuppgifter